
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2017 (год. XXVI), ISSN 2367-8585

Владимир Шумелов¹

ПИСАТЕЛИ И ДЕЙЦИ НА КУЛТУРАТА ОТ БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА И ЕМИГРАНТСКИ ОБЩНОСТИ НА СТРАНИЦИТЕ НА АЛМАНАХ „СВЕТА ГОРА“ (БР. 1 – 13)

Vladimir Shumelov

PUBLICATIONS BY WRITERS AND CULTURAL FIGURES FROM BULGARIAN DIASPORIC AND EMIGRANT COMMUNITIES IN THE SVETA GORA ALMANAC (ISSUES 1–13)

The article analyses texts, published in the Sveta Gora Almanac (issues 1/„A“ – 13/„M“, by writers and other cultural figures from Bulgarian diasporic and emigrant communities. The texts' authors are for the most part poets and creative writers but there are representatives of other areas as well. The texts under consideration have appeared under several rubrics: „Diasporao, „Poetryo, „Fictiono, „Reviewso, „Anniversarieso, „The Theatro, and „Literary studies, art criticism, and journalism“.

Keywords: Sveta Gora Almanac, diaspora, emigration, dispersed communities.

Статията проследява дескриптивно появата на имена от българската диаспора и емигрантски общности на страниците на алманах „Света гора“ от бр. 1 („А“) до бр. 13 („М“). Най-често това са поети и писатели, но и представители на други изкуства. Текстовете от и за тях са публикувани в няколко рубрики на алманаха: „Диаспора“, „Поезия“, „Проза“, „Преглед“, „Юбилеи“, „Сцена“, „Литературознание, изкуствознание, публицистика“.

Ключови думи: алманах „Света гора“, диаспора, емигрантска общност.

Алманахът за литература, наука и изкуство „Света гора“ излиза от 1997 г. като издание на Сдружението на литературни дейци „Света гора“ – В. Търново, а от 2009 г. е издание и орган на Националното общество за литература и изкуства „Формула б“ – В. Търново. Поредното номериране на броевете става чрез буквите на българската азбука, като според издателската концепция последният брой трябва да бъде означен с буква „Я“.

Екипът, реализирал бр. 1 („А“) на „Света гора“ през 1997 г., е: Владимир Шумелов – директор на проекта, Сава Василев – отговорен редактор, и редактори – Радослав Радев, Здравко Пеев и Снежана Иванова. Основният редакторски екип през годините е в състав: проф. д.ф.н. Сава Василев (гл. ред), проф. д-р Радослав Радев и Владимир Шумелов (редактори), като в последните години към колегията се присъединиха и Огнян Стамболиев и Емилия Моллова (мултимедия), както и десетчленен редакционен съвет с известни автори от България и чужбина: Матей Вишник (Париж), Лео Бутнару (Кишинеу), Ервин Яхич (Загреб), Йон Мирча (Букурещ), Николай Милчев (София), Божидар Богданов (Белене), Владимир Стоянов (Варна), Владимир Янев (Пловдив), Атанас Радойнов (Бургас), Антонин Горчев (Шумен).

---

¹ **Владимир Шумелов** (Vladimir Shumelov) – дирекция „Култура, туризъм и международни дейности“ на Община Велико Търново, редактор на Алманах за литература, наука и изкуство „Света гора“ (1997 – 2016), vshumelov@abv.bg

За своето близо 20-годишно съществуване алманахът се наложи като едно от най-сериозните български периодични издания в областта на хуманитаристиката не само у нас, но и извън границите на страната ни. Освен че представя високата съвременна българска литература, на страниците му намира място и качествена преводна литература от света и балканския регион, в него се срещат всички изкуства, течения и школи. Алманах „Света гора“ традиционно поддържа рубриците: „Поезия“ (българска и преводна, с подрубриката „Антология „Света гора“), „Проза“, „Диаспора“, „Драма“ (българска и преводна), „Струни и думи“, „Литературознание, изкуствознание, публицистика“, „Словото на художника“, „Литературата на Балканите“, „Литературен архив“, „Кино“, „Диагнози“, „Майстори на превода“, „Юбилеи“, „In Memoriam“, „Студентско творчество“, „Писмо до приятел“, „Преглед“. Последната рубрика е особено важна, тъй като в последните години включва критически обзор на над 70-80 заглавия на книги и прегледи на книжната продукция на редица литературни градове в България, на литературни постижения и награди.

Редакторският екип на алманаха прави ежегодни презентации в големите български културни центрове – София, Русе, Пловдив, Варна, Бургас, Ст. Загора, Кърджали, Силистра и др., като усилията му са насочени към разширяване на мрежата от автори и съидейници, читатели и почитатели на високата българска литература и изкуствата. Алманах „Света гора“ води постоянна и успешна политика в представянето на съвременните балкански литератури – сръбска, македонска, черногорска, хърватска, румънска, гръцка, турска; поддържа връзка с българите в чужбина (особено чрез рубриката „Диаспора“) и с българските посолства в САЩ, Австрия, Франция, Полша и други страни.

Хронологично погледнато, текстове за и от българските творци (или такива с български етнически корен), които са публикувани в Алманаха, се вместили във вече позната типология на всички българи в чужбина: *историческа диаспора, политическа емиграция, икономическа емиграция.*

Историческата диаспора е формирана от българските малцинства най-вече в Украйна, Молдова, Румъния, Македония, Сърбия и Гърция чрез преселения на няколко вълни от времето на османското владичество. Разбира се, картата на българската историческа диаспора е по-сложна – има български малцинства в различни райони на Балканите и те са продукт на по-ранни местожителства и разселения: например тези в Албания (потомци на българи, населявали територии на Първата и Втората българска държава), в Егейска Македония, Западна и Източна Тракия и др. Впоследствие, в резултат на обществено-политически процеси и войни, тези етническите българи са подложени на редица вторични разселвания и асимилация. В Алманаха например е представена потомка на българи от Бесарабия (журналистката Наталия Тодорова от Алмати, Казахстан), разселени по времето на Сталин от Бесарабия в степите край р. Иртиш в Казахстан.

Членовете на тези български диаспори живеят в различни държави, с различни култури, икономики, жизнен стандарт. Отношението им към историческата родина е също различно, а то се променя и със смяната на поколенията. Българската държава води целенасочена политика спрямо българската диаспора в различни страни. Основно тя се провежда чрез Държавната агенция за българите в чужбина (ДАБЧ), но Агенцията отговаря и за всички българи зад граница.

Политическата емиграция на български граждани е особено силна и видима след комунистическия преврат на 9 септември 1944 г. В отделни броеве на алманах „Света гора“ в различни рубрики намираме няколко имена на творци, интелектуалци и общественици от тази категория емигранти, които са представени чрез метатекстове за техни творби или чрез лични произведения. Всички те правят впечатление с ангажираното си отношение към обществено-политическия и културен живот у нас, сравнен с този в други страни и народи. Някои от творците са напуснали България легално, други – нелегално (определяни от комунистическата власт като невъзвращенци, родоостъпници, предатели, бегълци, а по други критерии и като дисиденти). От представените в Алманаха имена има интелектуалци и творци и от двата типа, заселили се и работещи в различни европейски страни – Великобритания, Франция, Германия и др. Според различни източници броят им варира между 10 000 и 12 000 души, което е доста малко в сравнение с останалите страни от Източния блок.

Тук трябва, разбира се, да се отчете и това, че в края на 19. век съществува и политическата емиграция към Америка – това са основно българи, останали в неосвободените територии на отечеството в Македония и Тракия. След нея следва втората българска емигрантска вълна към САЩ,

започнала с потушаването на Илинденско-Преображенското въстание и последвалите войни – Балканската и Първата световна.

По отношение на *икономическата българска емиграция* се налага да направим уточнението, че тя се дели на *стара* (от началото на миналия век и периода между двете световни войни, основно установила се в Америка, Австралия и Централна Европа) и *нова* (след политическите промени в България през 1989 г., която има по-компактни маси в Турция – етнически турци след т. нар. Възродителен процес от 1985 г., в Гърция, САЩ, Испания, Великобритания, Италия, Германия, Канада и др.). В Алманаха са представени автори и от двата периода. Те са творчески личности, а не са „средно посредствена по своя характер“ емиграция, не хора „непретенциозни, но добри изпълнители, малцинство, което според британски анализи се асимилира напълно в рамките на 10–15 години, без желание да запази своята национална идентичност“ (Иво Христов). По-голяма част от представените от нас творци са направили своя съзнателен избор за напускане на родината след приключил етап на обучение и социализация в българска среда. Друг е интересният от социологическо и етнолингвистическо естество въпрос за бъдещето на поколението след тях, родено и образовано в различна езикова и културна среда (без да пропускаме и лицата от смесени бракове и техните наследници).

Настоящият обзор има за цел да систематизира информацията за представените в Алманаха творци от българската диаспора и българските емигрантски общности, като ги групира според посочената по-горе типология.

1. Историческа българска диаспора

Брой 3 („В”), изд. „ПИК”, В. Търново, 2002 г.

В рубрика „Поезия”, подрубрика „Бесарабска поезия”, с. 83 – 88:

Михаил Бондар – „Тревненка”, „Септември в Белорус”;

Георги Барбаров – „Диптих”, „Пожълтяха последните думи”;

Тодор Д. Стоянов – „Много са те”, „Такова утро бяло!”

Цикълът е подготвен от Татяна Караиванова.

С двете си стихотворения Михаил Бъчваров-Бондар (1946) отново потвърждава, че е поет на всекидневието, който не търси големите обобщения и философски размисли за света, а го рисува такъв, какъвто го виждат очите му и неговото творческо въображение. Стиховете на Георги Барбаров (1955) го разкриват като лирик от андрейгермановски тип (нека припомним, че Барбаров, както и неговите събратя по перо П. Бурлак-Вълканов, М. Бъчваров-Бондар, Н. Стоянов, Т. Танасова-Тодорова и Т. Стоянов са посветили редове на признателност към А. Германов). Словото на поета е одушевено, искрено и излиза от душата му. Тодор Д. Стоянов (1957) и Г. Барбаров (1955) членуват в Съюза на писателите в Молдова, на Съюза на независимите български писатели. Това, което пише в предговора към първата стихосбирка „Акварели” (1991), е валидно и за цялата поезия на Тодор Стоянов: той е „чист лирик, представител на преследваните през цялата съветска действителност поети, така и ненаучили се да възпяват „светлото бъдеще”, „радостните делници”, „славната история”. Повечето негови стихове са отенъци на... мигновеното настроение”.

Брой 4 („Г”), изд. „ПИК”, В. Търново, 2003 г.

В рубрика „Поезия”, подрубрика „Бесарабска поезия”, с. 119 – 125:

Димитър Пейчев – „Завръщане”, „Писмо до майка ми”, „Тук бягащи вълни в безумна надпревара...”, „И нежна, и крехка, и с толкова младост...”, „Люлее вятърът разцъфналите лилии...”, „Недей ми сънищата връща...”, „Когато вятърът горещ душата ми стопява...”, „Изгорях и димът ми изчезна...”, „Пророкувам в зимни нощи...”, „От обич буджакска съм станал...”, „Кова, кова – кованият ми стих...”, „Гледам клоните оголели...”.

Ето какво пише Димитър Михайлов по повод книгата му „Питайте вятъра” (изд. „ДАР-РХ”, В. Търново, 2011): „Поезията на Димитър Пейчев е едновременно народна и елитарна. Тя просвещава и буди, дава вяра и упование, но навлиза и в дълбоки психологически бездни. Тя не само изобразява

картини от родния Буджак, но и съпреживява с интимна радост и мъка”. Поетът-художник Димитър Пейчев бе включен по-късно с четири стихотворения в антологията „Съвременна българска поезия от Бесарабия и Таврия. Антология. Критически прочити”. Съст. Елена Налбантова” (изд. „Друк”, Одеса, Украйна, 2006).

Брой 6 („Е”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2005 г.

В рубриката „Литературознание, изкуствознание, публицистика”, с. 147 – 152:

Борис Караджа (1906 – 1982), представен от Иван Кънчев – „Борис Караджа – един непознат българин”, Мирча Деак – „Памет за Борис Караджа”.

За родения в Балчик творец, Иван Кънчев пише в текста си в алманаха: „Макар че целият му творчески път да е свързан с Румъния, произведенията на този скулптор по дух са дълбоко свързани с България и българското. Тематичните им корени са в добруджанската земя, лицата на персонажите са озарени от светлината на Балчишките брегове.” Твърде интересна и противоречива политически личност с различна оценка от изследователите, но непознат за широката българска аудитория. Името на Борис Караджа, родственик на Стефан Караджа, със сигурност влиза в диаспората на българите, свързани с Румъния, в числото на румънски дейци на културата с български корени, какъвто е напр. белетристът Захария Станку (1902 –1974).

В рубриката „Юбилеи”, с. 332 – 336:

„Георгий Гачев – човекът, читател на най-великата книга на битието – природата, който все търси пътя към бога” от Георги Гърдев.

Това е словото на Г. Гърдев, произнесено на 9.11.2004 г. пред академичната общност по случай удостояването на проф. д-рн Георги Дм. Гачев с почетното звание Doctor honoris causa на Великотърновския университет. Философът, културологът, литературоведът, естетикът и писателят Г. Гачев (1929 – 2008) е син на българския естетик, музиковед и музикант Димитър Гачев (1902 – 1945), който пристига в Съветска Русия през 1925 г. и загива в лагерите в Колима. Г. Гачев издава повече от 40 книги и 400 статии по руска, българска и световна литература и култура. Публикува есето „Възпаметование за отците” в памет на баща си, подготвя двутомно издание на неговите съчинения, публикацията на колимските му писма. През последния четвърт век от живота си работи в Института по славянознание и балканистика на Руската академия на науките, където ръководи проекта „България и Русия (XVIII – XX в.): представи и реалност”. В България той получава ордена „Св. Паисий Хилендарски” на БАН за монографията си „Ускорено развитие на културата”, както и орден „Стара планина” (1980), удостоен е с титлата Doctor honoris causa на СУ „Св. Климент Охридски” (2006). Българистът Г. Гачев определя България като своя прародина.

В рубриката „Литературознание, изкуствознание, публицистика”, с. 337–348:

Георгий Гачев – „Напред към традицията! Точно Жечев – балканският мислител (Размисли от дневника)”.

Писани през 1988 г., тези „размисли от дневника” са актуални и днес с анализите на руско-българските културни връзки и отношения.

Брой 7 („Ж”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2006 г.

В рубрика „Преглед”, с. 548 – 553:

„Мост” – „списание за литература, изкуство, наука и обществени въпроси” (май-август 2004 г.), изд. „Братство”, Ниш, Р Сърбия – е представено от Владимир Шумелов. Изданието излиза на български език с подкрепата на Министерството на културата на Р Сърбия. Това е „институционално” издание, луксозно и естетско (цветните репродукции в броя са дело на художници от Цариброд), което на практика изгражда културни мостове към първородината, осъществява активен диалог с различни обществени слоеве, въвлича в него културните среди в България и Западните покрайнини. В броя са публикувани художествени произведения и критически текстове от съвременни български автори; творби от бесарабски българи от Молдова (Таня Танасова-Тодорова, Георги Барбаров).

„Градина” – „Списание за литература, изкуство и култура”, г. ХLI, 7/2005 г., изд. „Нишки културен център”, Ниш, Р Сърбия, представено от Владимир Шумелов. То излиза под „шапката” на Нишкия културен център и Скупщината на гр. Ниш в Западните покрайнини (Сърбия) на сръбски език. Броят е центриран около темата „Литература на нашите съседи: съвременна българска литература”.

Димитър Пейчев – „И светят спомените”, изд. „Дар-РХ”, В. Търново, 2005 г. (с. 530 – 531)

В отзива си Радослав Радев изтъква мисионерската роля на преподавателя от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” Димитър Михайлов като лектор и методист в Р Молдова. Познат изключително като художник пейзажист и илюстратор, в т.ч. и на учебници по български език и литература, тук Д. Пейчев се представя и като много добър поет.

Брой 8 („З”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2007 г.

В рубрика „Проза”, с. 421 – 427:

Наталия Тодорова – „Изпитание на хромозомите. Малка степна повест”.

Университетският преподавател по литература проф. д-р Петър Стефанов от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” предава изповедта на местната журналистка Наталия Тодорова от столицата на Казахстан Алмати (от 2003 до 2006 г. той е лектор по български език и култура в Университета за световни езици „Аблай хан” в гр. Алмати). В разказа си Наталия Тодорова описва насилственото преселение на българи от Бесарабия в степите край р. Иртиш в Казахстан, на мястото на днешното село Разумовка. По съветско време българската диаспора в Казахстан е била около 7000 души, а през 1999 г. те са над 12 000. Родена в Краснокутск през 1952 г. и по първи паспорт украинка, а след това българка, Наталия Тодорова помни покъртителната история на няколко поколения българи, преселени насилствено от Бесарабия в Казахстан – тяхното оцеляване, адаптацията в новите условия, но и верността им към тяхната национална идентичност. Фотоси от живота на семейството на Наталия Тодорова илюстрират разказа ѝ.

Брой 10 („Й”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2009 г.

В рубрика „Преглед”:

„Градина” – списание, бр. 29 – 30, и 31, Ниш, Р Сърбска, 2009. (с. 471)

Григори Каменов показва в това ревю на поредните три броя на издаваното от Нишкия културен център списание „богато съцветие от съвременни сръбски писатели”, но и вниманието към значимите български автори.

Бранко Йотев, „Литература за напредък и памет”, изд. „Братство”, 2009. (с. 491–500)

Григори Каменов представя книгата на изследователя от Югозападния университет в Благоевград д-р Бранко Йотев. Тя е едно родолюбиво, навременно и поучително изследване, посветено на българите от Западните покрайнини, и по-специално на литературата, свързана с този регион.

Брой 11 („К”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2010 г.

В рубриката „Диаспора”, с. 538 – 542:

Татяна Танасова-Тодорова – стихотворенията „Чанта със спомени”, „Завръщам се във сивото си ежедневие...”, „Духът ми е като пребито куче...”, „Неизвестността за утре...”, „Отлежала любов”, „Багаж”, „Във филма за моя род”, „Защо”, „Твоята кръв”.

Поетесата, родена през 1963 г. в историческата област Буджак, разделена днес между Украйна и Молдова, се завръща през септември 1995 г. в прародината си, където се занимава с журналистика и издава поетически книги. Публикуваните стихотворения в алманаха представят чувствителността ѝ към две основни теми – женската съдба и драмата да си потомък на емигранти.

Брой 12 („Л”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2013 г.

В рубрика „Литературознание, изкуствознание, публицистика”, с. 347 – 357:

„Някога биле деца на земята си...” е поредната статия на проф. д-р Елена Налбантова за поезията на бесарабските българи, с която тя се занимава от години (от 2002 до 2006 г. Е. Налбантова е гост-лектор в Одеския национален университет „И. И. Мечников” в Украйна). Разгледани са онези „седем

поети и една поетеса“, които Петър Лозанов е събрал в представителната антология „Цялата болка на Бесарабия“ (Сливен, 1996): Петър Бурлак-Вълканов, Георги Барбаров, Михаил Бъчваров-Бондар, Владимир Калоянов, Нико Стоянов, Татяна Танасова-Тодорова, Тодор Стоянов и Димитър Пейчев. Лириката им варира в широки граници – от граждански и социално ангажираната поезия, през трепетите на човешката душа и преклонението пред природата, към матрицата на „тихата поезия“. Особено ценна за днешния български читател находка е „Учебник по родолюбие. Поезия българска бесарабска (XIX – XX в.)“ (съст. и ред. Нико Стоянов, Кишинев, 2001 г.), който задава емоционалното основание за съвременната българска бесарабска поезия.

2. Политическа емиграция

Брой 3 („В“), изд. „ПИК“, В. Търново, 2002 г.

В рубрика „In Memoriam“ (с. 167 –171):

Петър Увалиев, „Недостатъчният театър. Реализъм в театъра и реализъм във филма“.

Петър Увалиев (псевд. Пиер Рув) е една от най-влиятелните фигури сред българските интелектуалци емигранти през 20. век. В „Недостатъчният театър“, (в кн. 9 на сп. „Златорог“ от 1938 г.), авторът анализира отношенията между възможностите на младото тогава киноизкуство и театралното изкуство. Това е текст с удивително актуално звучение.

Брой 7 („Ж“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2006 г.

В рубрика „Юбилеи“ (с. 393 – 394): „Петър Увалиев (1915 – 1999) на 90 години“ *Петър Увалиев – „Вера Недкова“.*

Представеният в Алманаха текст е една от кратките беседи („петминутки“) по Би Би Си, Лондон (от 21.07.1996 г.) – лапидарен, проникновен и изпълнен с много разбиране и любов текст за известната българска художничка и интелектуалка. Той е публикуван и в издадената от „Анубис“ книга на Увалиев „Беседи за български художници“ (2003), наред с портретите за 16 други художници.

Брой 10 („Й“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2009 г.

В рубрика „Юбилеи“ (с. 78 – 92):

Цвета Трифонова – „Отвъден присмехулик“.

Статията на Цвета Трифонова (1944 – 2015) е по повод 80-годишнината от рождението на Георги Марков (1929 – 1978). Това е силен полемичен текст, чийто генезис е издаването на романа „Достопочтеното шимпанзе“ от Георги Марков и Дейвид Филипс, който изд. „Балкани“ предлага трийсет години след английското издание, подписано с псевдонима Дейвид Сейнт Джордж. С несъмнен политически привкус, аналитичната статия на изследователката успява да постави тази последна творба на българския писател и политически емигрант Г. Марков в контекста на неговите останали произведения, на епохата и личностните и професионални качества на писателя. Достоянство на статията е приложеното досие на Дейвид Филипс (приятелят на Г. Марков, на чийто гроб чете слово).

В рубриката „Литературознание, изкуствознание, публицистика“ (с. 76 – 77):

„Там, където съм се родил“ – при художника Иван Ганчев.

Това е заглавието на една от изложбите на Иван Ганчев, който от дълги десетилетия живее и твори във Франкфурт на Майн (Германия). Тази статия от Ганчо Савов ни разкрива лика на един български творец, малко познат в България, роден в Търново през 1925 г. и напуснал страната си през 1967 г. Според Г. Савов той е популярен „в целия свят като един от най-значимите майстори на илюстрацията и акварела на нашето време. За него излизат монографии и анализи в редица страни, а критиците го представят като „велик“, „забележителен“, „омайващ“, та дори като „магьосника от Велико Търново“. Материалът е илюстриран с портрет и копия от картини на художника.

Брой 11 („К“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2010 г.

В рубриката „Литературознание, изкуствознание, публицистика“ (с. 134 – 143):

Моите срещи с Георги Марков от Борислав Гърдев.

Авторът описва задочните си „срещи“ с големият български писател и дисидент. Преоценката на критика преминава през първите публикувани книги на Г. Марков у нас до сатиричния му роман „Достопочтенното шимпанзе“, писан в Англия съвместно с Дейвид Филипс. Разкривайки етапите около неговото творческо съзряване и израстване, Гърдев се спира на ключови белетристични творби и пиеси, сценарии, есега и публицистика на писателя Марков.

В рубрика „Преглед“, с. 739:

„*Опроверганата добродетел. Опити върху Цветан Марангозов*“ от Йордан Ефтимов (изд. ателие „А6“ С., 2008)

Владимир Шумелов предлага критичен прочит на седем текста на Й. Ефтимов върху живота и творчеството на Цветан Марангозов като български поет, белетрист есеист, публицист, театрален и телевизионен драматург и кинорежисьор, дисидент. Не толкова социологизацията в прочита, не и политическите интерпретации на творбите на писателя Марангозов, колкото стилът, моралната страна на неговото литературно дело, предефинирането на досегашни критически постулати и новото ситуиране на това дело в съответствие с новата културна кодификация са в центъра на вниманието на този анализ.

Брой 12 („Л“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2013 г.

В рубрика „Преглед“, с. 660:

Цвета Трифонова, „*Да пишеш, за да можеш да умреш*“. изд. „Фабер“, В. Търново, 2012.

Проф. д.ф.н. Сава Василев подчертава, че „в миналия брой на „Света гора“ публикувахме неин (на Цв. Трифонова – В. Ш.) обширен материал за „Достопочтенното шимпанзе“, но ето че сега сме свидетели на внушителен труд, поставящ си за задача да обобщи възлови творби и идеи в творчеството на една от най-странните фигури в литературата ни. Не на последно място – да детайлизира и уплътни духовния образ на личността, за която ще продължава да се говори и пише нееднозначно“. Една критически пристрастна книга (каквито са всички текстове на Цвета Трифонова), завършваща не толкова неочаквано с диалога на Георги Марков с Никола Вапцаров.

3. Стара икономическа емиграция

Брой 10 („Й“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2009 г.

В рубриката „Литературен архив“ (с. 372 – 380):

Димитър Великов – „Гъжен епизод от живота на поета“.

Някогашният преподавател по литература във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ Димитър Великов, от години живеещ и работещ в Чехия, предлага интро за *Кирил Христов (1875 – 1944)*, по-точно за неговия Пражки период (1928 – 1938). Страници от поета, написани собственоръчно на пишещата му машина, са назовани „Точка 3 на моето завръщане“. Те отразяват много точно състоянието на поета и преподавателя Кирил Христов в момент, когато навършва своята 60-годишнина – душевно и социално, актуално кореспондиращо си с днешния ден тук в България. Вторият текст на К. Христов е публицистичен – „Български литературни нрави“. Той блестящо допълва предишния „автобиографичен“ текст и е изпълнен с омерзение към „критиците“ и журналистите както в България, така и в Чехия, заради неразбирането им към делото и позицията на поета Кирил Христов.

Брой 12 („Л“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2013 г.

В рубриката „Юбилеи“, с. 418 – 431:

Матвей Вълев (110 г. от рождението на писателя)

В статията си „Морето, любовта към пътешествията и екзотиката в творчеството на Матей Вълев“ д-р Радка Пенчева, гл. уредник на къща-музей „Емилиян Станев“ във В. Търново, се спира на основните биографични моменти от живота на Матвей Вълев (1902 – 1944, с рождено име Димитър Христов Вълев), на неговото творчество и странни, останали неизяснени обстоятелства около неговата смърт. Според авторката космополитизмът на Матвей Вълев, страстта му към пътешествията, екзотиката и

непознатото, желанието да започваш винаги отново се корени в изповядваните от него идеи на анархизма. Тя прави и детайлна класификация на творчеството на М. Вълев, която е в основата си жанрова. Повестта „На котва“ (1938) се разглежда в светлината на идеите на организацията Български народен морски сговор (БНМС). Морската тема е изследвана и в други творби на писателя, разкрита е и бразилската тема в редица негови произведения (в Южна Америка той пребивава през 1930 – 1934 г.).

Брой 13 („М“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2015 г.

В рубрика „Литературен архив“ (с. 328 – 334):

„Четири писма до Борис Шивачев“ от Румен Стоянов.

Както Матвей Вълев, и получателят на тези писма Борис Шивачев (1902 – 1932) е свързал част от живота си с Южна Америка – Аржентина и Чили, където пребивава и работи в началото на 20-те години на ХХ век. В родината си публикува своите книги, сътрудничи на литературни издания, превежда от испански. Умира на 30-годишна възраст. Сред критиците е популярен като „българският Джек Лондон“. Истинското му признание в България е след неговата смърт.

Кореспонденцията с Борис Шивачев от втората половина на 20-те години на ХХ в. хвърля светлина върху връзките на младия писател с испаноезичието, особено каталонистиката и колумбийската литература. Публикуваните в алманаха четири писма са преведени от испански език и коментирани от Румен Стоянов (1941) – известен български поет, писател, преводач, дипломат, професор в Катедрата по испанистика и португалистика на СУ „Св. Климент Охридски“.

4. Нова икономическа емиграция

Брой 2 („Б“), изд. „Слово“, В. Търново, 1999 г.

В рубрика „Поезия“, с. 127 – 134:

Елка Динова-Пенкова – „На сергиите“, „Клоунада на площада“, „Звън във вечерта“, „Юда“, „Подготовка“, „Разпети петък“, „Излизане от гроба“, „Възкресение“.

Поетеса, пианистка и художничка, Елка Динова-Пенкова (1952 – 2009) живее от 1983 г. със съпруга си и двете си деца в Хановер, Германия. Работи като пианистка в Музикалната академия в Хановер. Там създава и своя галерия, където наред с творби на съвременни български и немски художници излага и свои творби. В родината си публикува няколко стихосбирки, сътрудничи със свои текстове на сп. „Власт и вино“. Представените в Алманаха поетически творби на Елка Динова-Пенкова разкриват нейното уникално светоусещане и умение да пресъздава живота във всичките му нюанси, в цялата му палитра от чувства, временни и непреходни.

Брой 5 („Д“), изд. „ПИК“, В. Търново, 2004 г.

В рубрика „Проза“, с. 49 – 60:

Росица Василева-Атанасова – „През“.

Това е откъс от роман, който излиза в България през 2005 г. Както и останалите два романа от своеобразна трилогия – „Срещу вятъра“ (2003) и „Маскарад на плъховете“ (2008), и този е ориентиран към по-младата аудитория, с основна тема българското емигрантство от 90-те години.

В рубрика „Преглед“, с. 338:

Росица Василева – „Срещу вятъра“ (изд. „Астарт“, В. Търново, 2003)

Романът е представен от Владимир Шумелов.

Брой 6 („Е“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2005 г.

В рубрика „Поезия“, с. 403:

Юлияна Радулова – „Без милост“, „Тъмната ми страна“, „Когато се разхождам в тишините ти“.

Юлияна Радулова е родена във Варна през 1976 г., а от 2002 г. живее и работи в Италия. Представените тук три стихотворения издават през автентичната интимност и вниманието към детайла модерното светоусещане на поетесата.

Брой 7 („Ж”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2006 г.

В рубрика „Преглед”:

Росица Василева-Атанасова – „През”, изд. „Астарта”, 2005 г. (с. 518 – 519)

В своя отзив Владимир Шумелов оценява високо искрено написания текст с отлична композиция, но и критикува известна словоохотливост, както и фабулната тромавост на места.

Иван Вълков – „Да попариш къртица”, изд. на ВСУ „Черноризец Храбър”, Варна, 2004 г. (с. 506 – 507)

Борислав Гърдев представя в отзива си биографични данни за автора. Иван Вълков е роден през 1960 г. в гр. Роман, а след преврата от 1989 г. се установява да живее и работи в Австрия (1991 г.). Това е втора негова книга, последвала издадения в родината му сборник „Закърпеното яйце” (1993). Новият роман майсторски преплита документална фикция, сатира и криминален трилър, за да разкаже ефектно, зряло и убедително една покъртителна история колкото за отмъщение, толкова и за деградиращата самота, до която алчното консумативно общество докарва социалните ни аутсайдери.

Брой 8 („З”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2007 г.

В рубрика „Преглед”, с. 572:

Росица Василева-Атанасова – „Стихотворения за мъдростта, селенията и чувството” (изд. „Астарта”, 2007)

Според авторката на критическия текст Марина Владева „между двете корици на своята книга Росица Василева затваря грешното и серафическото, разпънатия бог и мъдрия дявол, но не за да ги отрече, а за да ги осмисли”.

Брой 9 („И”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2008 г.

В рубрика „Сцена”, с. 447 – 454:

Братя Венкови на европейските оперни сцени от Стефан Паскалев

Това е един ценен текст на великотърновския краевед Стефан Паскалев за оперните певци *братя Венко (1921, В. Търново – 1992, Виена) и Спас (1928, В. Търново – 2013, Бад Ишл, Австрия)*, синове на известния търговец от Търново *Спас Венков*, които се изявяват на най-прочутите световни оперни сцени. Успешната им професионална кариера основно е свързана с големите оперни театри в Германия и Австрия.

Брой 10 („Й”), изд. „Фабер”, В. Търново, 2009 г.

В рубрика „Диаспора”, с. 296 – 299:

Драгомира Никова – „Тангото”.

Драгомира Михайлова (Косева) Никова – Мира Нико, е родена в Стара Загора, в семейство на художници. Завършва „Философия” в СУ „Св. Климент Охридски” през 2000 г. От 2002 г. живее със съпруга си в Баден до Виена, който е български оперен певец, а тя е негова преводачка, личен асистент и консултант. От 2006 г. работи активно като публицист. Мира Нико публикува свои статии, коментари и пътеписи в различни издания, води рубриката за есеистика в сп. „Българите в Австрия” като колумнист (до 2012 г.). Пише романи, есета, новели, философски размисли, пиеси, модерни сонети, работи върху биографии.

Публикуваното в алманаха есе „Тангото” е един прочувствен, но овладян и балансиран текст, подобно на танца за двама – тангото. Той съчетава емоцията с информацията, предава внушението за движение, търсещо свободата на духа.

В рубрика „Преглед” на този брой на Алманаха са представени книги на:

Димитър Динев – „Светлинка над главата”, изд. „Рива”, С., 2008 (с. 501 – 503)

Владимир Шумелов предлага критически прочит на десетте разказа в сборника на австрийско-българския писател Д. Динев, който е роден през 1968 г. в Пловдив, а през 1990 г. емигрира във Виена.

Те ни връщат към онова позабравено удоволствие да (пре-)разказваме, към простичките и ясни истории, звучащи някъде пикаресково, вицово, дозирани с черен хумор и ирония, чиито основни герои са „новите европейци без родина“ (цит. по „Франкфуртер Алгемайне Цайтунг“), техните болки, страдания и копнежи.

Росица Василева – „*Маскарад на пльховете*“, изд. „Астарта“, 2008 (с. 509 – 510)

Рецензията на Владимир Шумелов разкрива, че както в предишните два романа на авторката, така и тук фабулата е пределно опростена, наративът – авторорефлексивен. Това е роман за Доброто и Злото, за избора и компромиса, за любовта и омразата, за животът ни „тук“ и „оттатък“, за емиграцията и носталгията, за бягствата ни от живота и завръщанията ни към него, за бунта и неконформизма на младите, за спасяващата роля на изкуството.

Брой 11 („К“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2010 г.

В рубрика „Поезия“, с. 553 – 555:

Анелия Велева – „*Lacrima*“, „*Писмо*“, „*Порок*“, „*Ритуал*“, „*Свобода на избора*“, „*(С)помен*“.

Анелия Велева-Фат (род. 1956 г. в Силистра) живее в Брест, Франция от 1991 г. Тя е издател и редактор на сп. „*Litterales*“, автор на стихосбирки и преводачка на художествена литература от и на френски език. Като творец, принадлежащ на две култури и два езика, тя успява да балансира между тях и да съхрани самоличността си. Публикуваните стихове в алманаха издават творческата зрялост и пределна откровеност на една модерна поезия; те са мигновени, лични проблясъци за различни състояния и ситуации от съвременния глобален свят.

Брой 12 („Л“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2013 г.

В рубрика „Проза“, подрубрика „Четирима разказвачи“, с. 376 – 382:

Анелия Велева – „*Присъдата*“.

В бр. 12 Анелия Велева участва с разказа „*Присъдата*“ (в компанията на още трима съвременни разказвачи от България – Ангел Ангелов, Николай Фенерски и Миролуб Влахов). Разказът на А. Велева е от 1987 г., т.е. от нейния „български“ период. Текстът е анатомичен срез на психологията и психиката на проходащия писател, поглед към неговата лаборатория и начините да устои на „присъдата“ на „рецензента“, но най-вече на житейските присъди.

В рубрика „Проза“, с. 285 – 292:

Красимир Дамянов – „*Балада за Виктор Пасков*“ (откъс от роман).

Известният български писател Красимир Дамянов (1948 – 2015) емигрира в Испания и от 1990 г. живее в Мадрид, реставрира стари сгради, а от 2006 г. е стопанин и уредник на културния клуб-хотел „*Архостал*“ в Барселона. След дългогодишно мълчание той издава няколко книги в родината, между които и „*Студентът по хармония. Балада за Виктор Пасков*“ („*Сиела*“, С., 2012). Аз-разказвачът в този роман визира основно 80-те години на миналия век в тоталитарна България. Посветен е на друг голям български писател – Виктор Пасков.

В рубрика „Диаспора“, с. 339 – 345:

Надежда Драгнева – „*Ела в Танглеха*“, „*Да поискаш да литнеш*“, „*Брайтън на севера*“, „*Спасен чрез голфа*“.

Родената в Русе педагожка Надежда Драгнева днес поделва времето си между България и Шотландия, където живеят и работят двете ѝ дъщери. За алманах „*Света гора*“ Н. Драгнева предлага три пътеписа от Шотландия, чрез които ни запознава с неочаквани и интересни страни от топо̀си, хора и история на тази страна.

Брой 13 („М“), изд. „Фабер“, В. Търново, 2015 г.

В рубрика „Диаспора“, с. 63 – 65:

Виолина В. Иванова – стихотворения от цикъла „*Американска поща*“ („*Лексикон*“, „*Искаш ли да замина...*“, „*Чисто ми е днес...*“, „*Пъзелът е колекция...*“, „*От какво се прави романтика...*“,

„Някой е имал очи да те гледа...”, „Обичането като лошо занимание...”), „Паралелно”, „Писма”, „Мостът”.

Виолина Б. Иванова е родена през 1958 г. в гр. Попово, от 2008 г. живее в Чикаго. Тя е член на Съюза на българските писатели в САЩ и по света. Издава книги със стихове и разкази, а през 2015 г. и романа „Ултравioletовият Пегас“. Тя е един от съставителите, редакторите и авторите на Годишника на Съюза „Любослов“. В стихотворенията, публикувани в алманаха, основна е интимната тема, пречупена през спомена и носталгията на емигранта; там ще видим пътя като среща и раздяла, моста (онзи от фейсбук) „като поздрав / малка надежда,/ като път на мечтите”, писмото като послание „до човека / чрез Бога”.

Здравка Владова-Момчева: „Моята крепост е Царевец! Домът на душата ми!“ (с. 155 – 163)

Родената през 1967 г. във Велико Търново авторка разкрива, че тя работи от над десет години като педагог в Лондон, публикува книги с поезия и проза, журналистка е във в. „БГ Бен”, водеща е на предаването „Ало, България!“ за интернетрадио „Татковина” в Лондон. В интервюто на Владимир Шумелов, публикувано в алманаха, тя споделя свои размисли за причините, довели я в Обединеното кралство, за културните различия между България и Англия, за образователните системи у нас и в Западна Европа, а и за наблюденията си за нещата, които спасяват българската идентичност зад граница. Важни теми за Владова-Момчева са „коренотърсачеството”, творчеството и „емигрантската литература”.

В рубрика „Литературознание, изкуствознание, публицистика“, с. 174 – 177:

„От графиката към дизайна“ (художникът Едо Циротин)

Текстът на проф. д.ф.н. Сава Василев е портрет спомен за художника Едо Циротин, който в България е по-известен с името Едмонд Евлогиев Спасов. Роден през 1957 г. в София, той се запознава с автора на статията през студентските им години във Велико Търново, в края на 70-те и началото на 80-те години на миналия век. Артистичната му кариера преминава от графиката през витража и запазената марка до художествения дизайн и рекламата. Поканен за участие в алманах „Света гора“, художникът изготвя дизайна на новата корица на изданието, която се отличава с графична лаконичност. В брой 13/„М“ на Алманаха (както в книжното тяло, така и в мултимедийния диск към него в рубриката „Ателие“) са публикувани репродукции на някои от най-популярните му и интересни проекти.

В рубрика „Преглед“ (с. 533 – 536):

„Любослов“ – Годишник на Съюза на българските писатели в САЩ и по света, Чикаго, САЩ, 2013 г.

Владимир Шумелов представя алманаха на Съюза на българските писатели в САЩ и по света, публикуван в Чикаго (Илинойс), който излиза за втори път с нова визия и ново име – „Любослов“. Писателският съюз в САЩ съществува от 2010 г. Основната му цел е да популяризира българската литература в Америка и по света, да подкрепя и насърчава творците на българското слово навсякъде, където живеят българи (а днес българите по света са една четвърт от населението на България).

Росица Василева – „Фабрицио Белли“ (изд. „Астарта”, Пловдив, 2013); „Fabrizio Belli”, ed. United P. C., 2013.

В рецензията си Владимир Шумелов подчертава, че романът е издаден първо на испански език в автопревод на Росица Василева през 2013 г. от австрийското издателство „United P. C.“. Сюжетът му, предаден с няколко думи, е следният: в България текат промените след 89-а, една млада жена се влюбва в красив 39-годишен италианец, вероятно и богат, и напуска страната с детето си Андрей (Андро, Анди), за да се превърне за девет месеца в „затворничка” (и сексуална робиня) в малкото градче Лониго в Североизточна Италия. Текстът анализира именно този „затвор”, от който в последна сметка героинята намира изход – бягството в Испания.

Rossi Vas – „Пепелище от бодли“ (изд. „Астарта”, Пловдив, 2014);

Rossi Vas, „Cenizas de espinas”, ed. „Astarta”, Plovdiv, 2014.

Както предишният роман „Фабрицио Белли“, така и този е една камерна история за любов и раздяла, за последствията от една такава любов между по-възрастен мъж и млада жена. Владимир Шумелов препоръчва книгата заради интересната повествователна перспектива – разказът се води от името на испанеца, което дава и по-различно тълкувание и сюжетни обрати.

Изводи

От предложеният тук обзор на публикациите, отнасящи се до дейци на културата и изкуството, живели или живеещи зад граница, става ясно, че Алманах за литература, наука и изкуство „Света гора“ още от втория си брой започва да поддържа рубрика, посветена на българската диаспора. Обзорът дава възможност за следните системни обобщения:

1. Представени са 29 автори (някои от тях многократно) от различни области на културата и изкуството, творили в отделни периоди от живота си зад граница.

2. Изборът на отделните автори не е съобразен напълно с различията, които се правят между понятията „емигрант“, „мигрант“ и „диаспора“. Затова в рубриката „Диаспора“ ще открием представители на всяка една от тези подгрупи на българските автори, работещи в чужбина.

3. По отношение на географското си местоположение представените творци се разпределят по следния начин:

Австрия – Венко Венков, Димитър Динев, Иван Вълков, Драгомира Никова, Едо Циротин;

Германия – Елка Динова-Пенкова, Цветан Марангозов, Иван Ганчев, Спас Венков;

Италия – Юлияна Радулова;

Испания – Красимир Дамянов, Росица Василева (Росси Вас);

Обединеното кралство – Петър Увалиев (Пиер Рув), Георги Марков, Здравка Владова-Момчева, Надежда Драгнева;

Казахстан – Наталия Тодорова;

Румъния – Борис Караджа;

Русия – Георгий Гачев;

САЩ – Виолина Б. Иванова;

Сърбия (Западни покрайнини) – Бранко Йотев.

Чехия – Кирил Христов;

Украйна, Молдова (бесарабска диаспора) – Михаил Бъчваров-Бондар, Георги Барбаров, Тодор Д. Стоянов, Димитър Пейчев, Татяна Танасова-Тодорова;

Франция – Анелия Велева-Фат;

Южна Америка – Борис Шивачев, Матвей Вълев.

Най-значително е присъствието на имена и творби на групата поети от Бесарабия, има творци от три континента, като най-масово е представена Европа.

4. Авторите са предимно *поети и писатели*, но има и членове на други културни гилдии: *музика* – братята Венко и Спас Венкови (опера), Елка Динова-Пенкова (пиано, но също художничка, поетеса); *изобразително изкуство и скулптура, художествен дизайн и реклама* – Иван Ганчев, Борис Караджа, Елка Динова-Пенкова, Димитър Пейчев, Едо Циротин; *кино* (но и изяви в различни сфери на обществения живот и изкуствата) – Петър Увалиев, една от най-значителните фигури сред българските интелектуалци зад граница и в родината си; но и *журналистика* – Наталия Тодорова от Алмати, Казахстан, потомка на етнически българи, преселени в Средна Азия от Бесарабия.

5. Сред емигрантите от представените творци основната група е от последната вълна на българската миграция зад граница след 1989 г.: Елка Динова-Пенкова, братя Венко и Спас Венкови, Иван

Вълков, Росица Василева (Росси Вас), Драгомира Никова, Юлияна Радулова, Надежда Драгнева, Димитър Динев, Едо Циротин, Красимир Дамянов, Анелия Велева, Виолина Б. Иванова, Здравка Владова-Момчева. По-голяма част от тях могат да се квалифицират като „успели българи зад граница”, някои от тях превеждат активно, а част от произведенията си пишат и на езика на страната-домакин.

По-различен, обществено-политически, казус представляват имена като Цветан Марангозов, Георги Марков, Петър Увалиев, Иван Ганчев, чиято рецепция неминуемо има политически мотиви, така че следва да се разглеждат, с някои условности, като „политически емигранти”. Интерес представляват и текстовете от и за Кирил Христов (1875 – 1944), свързани с неговия Пражки период (1928 – 1938), както и текстовете, свързани с имената на Матвей Вълев (1902 – 1944) и Борис Шивачев (1902 – 1932), емигрирали от България през 20-те и 30-те години на XX век в страни от Южна Америка, но впоследствие завърнали се в родината (тях, отново с условия, сме включили в групата на „старата икономическа емиграция”).

6. Освен автори, в рубрика „Преглед” на алманаха са представени и издания, имащи отношение към българските малцинства в Западните покрайнини – излизащите днес в Ниш литературни списания „Градина” и „Мост”, чрез които се градят и съвременните връзки между писателите в България и Сърбия. Отделено е внимание и на годишника „Любослов” (Чикаго) като годишно литературно издание на Съюза на българските писатели в САЩ и по света. Издания като „Мост” и „Градина”, печатани в границите на стари български територии, макар и с различен статут днес, са разгледани в раздела „Историческа диаспора”, а годишникът „Любослов”, подготвян и печатан в Чикаго, САЩ, е представен в раздела „Нова българска емиграция”.

7. В жанрово отношение текстовете на българските творци зад граница покриват целия диапазон. В тематично отношение по-монолитни са произведенията (поезията) на авторите от бесарабската диаспора, в които основно място заема култът към прародината („голямата” днешна България, но и „малката” от времето на хан Аспарух). Това е поезия, в която преобладава епичното и митологичното, сюжетността и автобиографичността, която носи в себе си устоите на колективистичното / общностното съзнание и морал.

От настоящия обзор ясно проличава целенасочената, системна и ползотворна дейност на редакцията на алманах „Света гора” по издирването и публикуването на текстове от и за членове на българската диаспора по света, на българските емигрантски общности или отделни мигранти в областта на литературата и културата. Тя ще продължи, защото човешкият културен потенциал излиза масово извън пределите на историческата си родина и се включва все по-активно в световния културен обмен.